

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ АДВОКАТУРИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Скрябін О.М., к.ю.н., доцент, адвокат

*Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,
просп. Гагаріна, 26, м. Дніпропетровськ, Україна
advokat-skriabin@mail.ru*

Статтю присвячено дослідженню історичних аспектів становлення адвокатури в кримінальному процесі України як гаранта дотримання конституційних прав і свобод людини та громадянина. Проведений аналіз історичних етапів становлення адвокатури України надає можливість відстежити всі позитивні та негативні фактори, які впливали на процес утворення й подальшого розвитку адвокатської діяльності в Україні.

Ключові слова: адвокат, захисник, адвокатура, інститут правової допомоги, кримінальний процес, історичний аспект.

ИСТОРИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ СТАНОВЛЕНИЯ АДВОКАТУРЫ В УГОЛОВНОМ ПРОЦЕССЕ УКРАИНЫ

Скрябин А.Н.

*Днепропетровский государственный университет внутренних дел,
просп. Гагарина, 26, г. Днепропетровск, Украина
advokat-skriabin@mail.ru*

Статья посвящена исследованию исторических аспектов становления адвокатуры в уголовном процессе Украины как гаранта соблюдения конституционных прав и свобод человека и гражданина. Проведенный анализ исторических этапов становления адвокатуры Украины предоставляет возможность отследить все положительные и отрицательные факторы, которые влияли на процесс образования и дальнейшего развития адвокатской деятельности в Украине.

Ключевые слова: адвокат, защитник, адвокатура, институт правовой помощи, уголовный процесс, исторический аспект.

HISTORICAL ASPECTS OF BECOMING OF ADVOCACY ARE IN CRIMINAL PROCEDURE OF UKRAINE

Scriabin A.N.

*Dnepropetrovsk state university of internal affairs, avenue Gagarin, 26, Dnepropetrovsk, Ukraine
advokat-skriabin@mail.ru*

The article investigates the historical aspects of the formation of advocacy in the criminal process of Ukraine as a guarantor of constitutional rights and freedoms of man and citizen. Author conducted analysis of historical stages of Advocacy of Ukraine, allows to track all positive and negative factors that influenced the formation and further development of advocacy in Ukraine.

An important step in the development of this institution was to strengthen the role of lawyers in criminal proceedings. These innovations were introduced in the new Criminal Procedure Code of 13 April 2012, which, unlike the Criminal Procedure Code of 28 December 1960, added more guarantees and opportunities for the activities of lawyers.

According to p. 2, art. 20 Criminal Procedure Code of Ukraine on April 13, 2012, investigator, prosecutor, investigating judge, the court shall explain to suspect, accused his rights and ensure the right to qualified legal assistance chosen by him or appointed counsel. According to Art. 45 of the Criminal Procedure Code of Ukraine on April 13, 2012 defender is a lawyer who protects the suspect, accused, convicted, acquitted, the person whom assumed the use of coercive measures of medical or educational nature, or a question about their use, and the person whom provides for consideration of the issuance of a foreign country (extradition). Of course, this is a positive innovation towards building system really high-quality legal assistance, as in the old edition of the Criminal Procedure Code of 28 December 1960 procedural rules, it was determined that the defender is allowed not only lawyers but also other specialists in law, who by law have the right to provide legal assistance personally or on behalf of a legal entity.

Making defense in criminal proceedings, the lawyer is entitled to perform any act not prohibited by law, legal ethics rules and the agreement on legal assistance necessary for the proper performance of the contract for legal assistance. In p. 7, art. 46 of the Criminal Procedure Code of Ukraine on April 13, 2012 determined that the state authorities and local governments and their officials are obliged to fulfill legal requirements keeper. Note that the following additional guarantees of counsel were enshrined in the Criminal Procedure Code of 28 December 1961.

Taking into account most of the shortcomings of legislation dedicated to the protection of the Institute for previous

periods, the new law removes the legal profession prominently, with the aim to restore the prestige of the profession and its historical traditions elevate role in society as one of the guarantors of constitutional rights and freedoms.

Key words: attorney, advocate, advocacy, legal aid institution, criminal process, historical aspect.

Історія – це дослідження людських помилок

Ф. Гедалла

У цивілізованих демократичних державах невід’ємним фактором правової системи й основним недержавним інститутом захисту особистості, її прав і свобод є адвокатура.

У сучасних умовах, коли нагальним стає питання ефективного реформування правової системи держави, наближення її до європейських стандартів – стандартів країн із більш досконалою правосвідомістю та правовою культурою, постають проблемні питання становлення та розвитку правової допомоги як гаранту правопорядку та законності в громадянському суспільстві в Україні [1].

Належний правовий захист у кримінальному процесі відіграє провідну роль, оскільки є надзвичайно важливим та обов’язковим елементом державного й суспільного розвитку, виступає основою для формування демократичної правової держави та громадянського суспільства. Розбудова правової держави є неможливою без дотримання гарантій захисту прав людини, без забезпечення чіткого механізму функціонування такого специфічного демократичного інституту, яким і є адвокатура. Незважаючи на це, цей унікальний і цікавий досвід діяльності українських адвокатів на всіх етапах українського державотворення ще недостатньо досліджений. У зв’язку із цим постає необхідність комплексного наукового дослідження надбання діяльності українських правників минулих поколінь. Особливо актуальним є дослідження історичних аспектів становлення адвоката в кримінальному процесі. Саме цьому присвячено статтю.

Дослідження окремих теоретичних аспектів організації й діяльності адвокатури, у тому числі історичних аспектів становлення адвоката в Україні, здійснювали такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як М. Баглай, М. Барщевський, Ю. Баскакова, О. Берладин, Є. Бова, Н. Бондар, С. Братусь, О. Бугаренко, А. Вишневецький, Н. Вітрук, Л. Воеводин, С. Гончаренко, В. Жуйков, Б. Ебзеев, С. Калашников, Л. Лазарев, М. Лоджук, В. Лучін, М. Міхеєнко, Т. Морщакова, І. Рафальська, Ф. Рудинський, О. Святоцький, Р. Стасюк, С. Філоненко, Д. Фіолевський, С. Шаталюк, С. Шахрай та інші. Ці й інші науковці зробили вагомий внесок у дослідження адвокатської діяльності. Однак, незважаючи на значний науковий інтерес до зазначеної проблематики, вивчення й аналіз історичних аспектів становлення адвокатури в кримінальному процесі залишається досить актуальним, у зв’язку із чим потребує наукового дослідження.

Метою статті є дослідження історичних аспектів становлення адвокатури в кримінальному процесі України.

Термін «адвокат» походить від латинського слова «advocate» – «закликати на допомогу». Із часом значення терміна «адвокат» поповнюється та трактується не всіма однаково. Спочатку в Стародавньому Римі терміном «адвокат» позначалися рідні або друзі позивача, які супроводжували його до суду, давали поради і як однодумці виражали підтримку та співчуття. Згодом назву «адвокат» було поширено на осіб, які допомагали позивачеві вести процес, збирали документи, відшукували засоби захисту та повідомляли про їхню наявність патронаві. Поява й закріплення у свідомості люду поняття «захисник їхніх інтересів» об’єктивно зумовило поступове зародження також поняття «адвокатура».

Звісно, адвокатура, як і будь-яке інше соціально-правове явище, не могла виникнути одразу, а тим більше в організованому вигляді. У народів із нерозвинутою правовою системою та зі слабою структурою державності були лише зародки правозаступництва, причому в таких формах і під такими назвами, які природно не мали нічого спільного з тим поняттям адвокатури, яке об’єктивно існує зараз.

Вивчення становлення інституту адвокатури доцільно розпочати з історичних аспектів виникнення правової допомоги. Так, досить яскравим прикладом надання правової допомоги можуть бути Стародавня Греція та Стародавній Рим. Уже в VI-IV ст. до н.е. в Афінах визнавалося право обвинуваченого мати захисника, у зв’язку із чим виникла необхідність у тих особах, які б добре знали звичай та закони та могли надати правову допомогу. Це були лотографи та диктографи [2, с. 91].

За часів Римської імперії адвокатська професія була помітно обмежена. Так, згідно з кодексами Юстиніана адвокатура вводилася в межі певної системи, у якій адвокатська професія прирівнювалася

до державної служби. Допуск до адвокатури залежав від вищого адміністративно-судового чиновника провінції або міста. У ній не могли брати участь неповнолітні, особи з фізичними вадами, позбавлені громадянської честі, притягнуті до кримінальної відповідальності, жінки та ін. Кандидат мав закінчити спеціальний (п'ятирічний) курс в одній із юридичних шкіл і скласти іспити. За часів Юстиніана юридичні школи існували тільки в Константинополі, Римі та Бериті. Усі інші були заборонені.

Таким чином, найбільш повно інститут представництва на той час був оформлений саме в римському праві. Представник тут вже розглядається як учасник судового процесу. До основних категорій представників відносять когніторів і прокураторів. Когнітор повністю замінював особу, яку представляв, і призначався особисто однією зі сторін. Прокуратор міг представляти інтереси як за дорученням, так і без нього. Поступово значення та роль когніторів і прокураторів зростала. Головною функцією представництва визначалося становлення інституту захисту та природна неможливість багатьох осіб самостійно захистити свої інтереси. У римському праві формується так зване законне представництво, коли представник отримував мандат, реєструвався, тобто представництво набирало ознак процесуальності. Ускладнення правового процесу у свою чергу зумовлює виникнення ситуації, коли пересічна людина стає нездатною сама себе захистити через відсутність правових знань. У цей період функції захисту почали виконувати адвокати, оратори, юрисконсульти тощо. Тобто правозахисна діяльність перетворюється на професійну.

З ускладненням системи державного устрою в римському праві почав формуватись інститут патронату. На цьому етапі вже доречно вести мову про існування саме правового інституту, оскільки відносини клієнта й патрона (захисника) уже не обмежуються родинними відносинами, а базуються на взаємних послугах і їх оплаті [2, с. 91-92]. «Патронат» походить від слова патрон (лат. *patronus* від *pater* – батько) у римському праві – знатний громадянин (спочатку з патриціїв), покровитель залежних від нього вільновідпущеників і клієнтів та їх захисник в суді. Номенклатор допомагав підтримувати численні взаємини з клієнтами [3].

Досліджуючи історичні аспекти становлення адвокатури на теренах сучасної України, доцільно розпочати з Київської Русі, де писемне право й інститут захисту набув свого розвитку за умов общинного співжиття. Тобто функції обвинувачення, покарання та захисту виконували общини [2, с. 91]. Суперечки між общинами вирішувалися війною, і вже із часом ставало зрозуміло, що необхідним є мирний шлях вирішення конфліктів, виникла потреба в судових органах влади [4, с. 15].

Отже, прагнення вирішувати суперечності між общинами шляхом судового розгляду, а не війною викликає необхідність появи державних органів судової влади. Такими органами на той час були князь, бояри, віче [5, с. 610]. Суд як соціальний інститут з'явився пізніше. У такому підході судове представництво ще не має законодавчого закріплення. Проте варто зазначити, що вже на цьому етапі відчутна активна участь держави в захисті потерпілої сторони, що полягає в забороні потерпілій особі звільняти правопорушника від покарання за мировою згодою [5, с. 614]. Крім цього, роль захисників виконували родичі, друзі й сусіди сторін, «послухи» (свідки порядного життя) та «видоки» (свідки вчиненого спірного факту) [6, с. 32]. Показовий вплив тогочасного права на сучасний стан правової системи можна простежити також у деталях. Зокрема, роль родичів як захисників і на сучасному етапі судового захисту в кримінальному процесі відіграє значну роль. На підтримку наведеної позиції можна конкретизувати, що це положення знайшло своє відображення в ч.2 ст.44 Кримінально-процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 р. Так, у КПК України зазначається, що як законні представники можуть бути залучені батьки (усиновлювачі), а в разі їх відсутності – опікуни чи піклувальники особи, інші повнолітні близькі родичі чи члени сім'ї, а також представники органів опіки й піклування, установ та організацій, під опікою чи піклуванням яких перебуває неповнолітній, недієздатний чи обмежено дієздатний [7]. Таким чином, до появи перших кодифікованих правових актів правовий захист мав характер товариської допомоги, а не професійного захисту.

Ще за часів судочинства Київської Русі після видання судних грамот почали поступово формуватися процесуальні вимоги, що дало початок зародженню основ діючого зараз права. В епоху Псковської та Новгородської судних грамот набуває широкого розвитку судове представництво. За Новгородською судною грамотою представників у суді міг мати кожен, а за Псковською судною грамотою – лише жінки, діти, монахи, старі та глухі люди. Так само грамотами висувалися вимоги до тих, хто може бути представником: це насамперед люди, які пов'язані зі стороною родинними відносинами, а також інші особи, за винятком тих, хто був наділений владними повноваженнями. Холопи й закупи та деякі

інші категорії членів громад могли бути свідками подій і виступати в суді, проте не мали права виступати свідками порядного життя, тобто не могли бути захисниками [5, с. 615]. Отже, з положень грамоти можна побачити перші прояви встановлення вимог до представника на той період.

У той період, коли українські землі тривалий час знаходилися під владою Галичини, законодавчими актами були Литовські статuti. За цих часів приділялася увага також правовому захисту, проте назвати його дієвим і таким, що відповідав би тогочасним реаліям, не можна. Так, категорія малозабезпечених людей залишалася позбавленою можливості отримання належної правової допомоги.

Нагальною ставала необхідність проведення реформ. Зі скасуванням кріпосного права в 1864 р. відбулося реформування судової системи, результатом якого стало затвердження Судових статутів [4, с. 16], за якими було закріплено діяльність присяжних повірених, що полягала в наданні безкоштовного представництва особам, які користувалися правом «бідності» в судах. Таким чином, малозабезпечені люди мали право отримати належну правову допомогу.

Розуміння того, що без адвокатури й адвоката не може бути справжнього правосуддя, стало концептуальною ідеєю великої Судової реформи 1864 р. Можна констатувати, що принципи, закладені в основу організації адвокатури кінця XIX ст., не втратили своєї актуальності. Інститут присяжних повірених, за Судовими статутами 1864 р., організовувався як незалежна корпорація. Це проявлялося в тому, що присяжні повірені кожного округу судової палати об'єднувалися в одне ціле їх загальними зборами й Радою. Нагляд за діяльністю присяжних повірених був покладений на ради, які обиралися присяжними повіреними з їх числа [8, с. 51]. Таким чином, організована система управління адвокатською корпорацією забезпечувала самостійність і незалежність адвокатури від державних органів, виборність і підзвітність рад присяжних повірених. І ці принципи адвокатської діяльності наразі втілені в чинному Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

У цей період, окрім присяжних повірених, які забезпечували захист на професійній основі, було введено приватних повірених, що займалися такою практикою індивідуально. На відміну від присяжних повірених, які мали право виступати в будь-якому суді Російської імперії, приватні повірені могли виступати тільки в судах, що видали їм такий дозвіл. Робота повірених полягала у веденні позовів і виступах перед судом, а також у підготовці документів із карних і цивільних справ. Окрім того, присяжний повірений не міг діяти в суді в ролі повіреного проти своїх батьків, дружини, дітей, рідних братів, сестер тощо. Він не міг в один і той же час бути повіреним обох сторін, які сперечалися, і не мав права переходити в одній і тій же справі від однієї сторони до іншої [2, с. 93]. Оплата праці повіреного при цьому відбувалася за домовленістю з клієнтом, окрім випадків ведення справ за призначенням суду, винагорода за які виплачувалася із загального фонду. Тобто здебільшого ціна була договірною.

Важливо зазначити, що судова реформа 1864 р. стала виразником прогресивних ліберальних правових ідей суспільства та початком європейського публічного права. Перед творцями «нової» адвокатури було два класичних зразка: 1) адвокатура, що існувала у Франції, Англії, Бельгії; 2) адвокатура, що діяла в Німеччині й Австрії [9, с. 43]. Перший тип устрою адвокатури характеризувався певним професійним поділом на осіб, які займалися наданням кваліфікованої юридичної допомоги, і повірених, які виконували всю іншу роботу. Інший тип адвокатури припускав об'єднання функцій адвокатів (правозаступників) і повірених (судових представників) у руках одних осіб.

Після революційних подій 1917 р. відбулось одержавлення адвокатури. Правозахисники стали державними службовцями й одержували заробітну плату за рахунок державних коштів. До захисту також допускалися близькі родичі потерпілого й обвинуваченого [11]. Зміна суспільної формації зумовила суттєве реформування вітчизняного кримінального процесу. Декрет про суд № 1 від 24 листопада 1917 р. скасував дореволюційні суди та встановив як основних судів народні суди, а також революційні трибунали для боротьби з контрреволюційними та іншими найбільш небезпечними злочинами. Обвинувачами й захисниками могли бути всі громадяни обох статей. Захисник допускався до участі в справі на стадії попереднього слідства [12, с. 26].

Питання щодо моменту виникнення радянських адвокатських органів у літературі визначається по-різному. Так, у спеціалізованій літературі це пов'язується з прийняттям у Російській Радянській Федеративній Соціалістичній Республіці 26 травня 1922 р. Положення про адвокатуру. Насправді ж перші адвокатські органи були засновані одночасно з утворенням нового радянського суду. Вони відрізнялися своєрідністю, неодноразово змінювалися, реорганізувалися. У 1922 р. адвокатура була

дещо змінена з урахуванням нових засадничих ідей [13, с. 13]. Кримінально-процесуальний кодекс УСРР (далі – КПК УСРР) 1922 р. у своїй основі повторював основні положення Ленінського декрету 1918 р. «Про суд», метою якого була руйнація процедури судового провадження за статутами 1864 р. Натомість КПК УСРР 1922 р. проголошував демократичні принципи кримінального процесу: змагальність, рівноправність сторін, право обвинуваченого на захист тощо. Перераховані принципи кримінального процесу не втратили своєї актуальності та декларуються сучасним Кримінальним процесуальним кодексом України. КПК УСРР 1922 р. не передбачав участі захисника в попередньому слідстві.

Кримінально-процесуальний кодекс УСРР 1927 р. порівняно з КПК УСРР 1922 р. доповнювався новими положеннями, які відображали тенденцію посилення впливу держави на суспільство. Зокрема, звужувалося право на захист. Захисник мав право вступити в процес лише на стадії судового розгляду, а в справах про контрреволюційні злочини його могли допитати як свідка [14, с. 9].

У роки Другої світової війни особливо важливим було надання своєчасної юридичної допомоги військовослужбовцям і членах їхніх сімей, інвалідам. Після закінчення Другої світової війни структурна організація обласних колегій адвокатів і юридичних консультацій істотно не змінилася [15, с. 120].

З набуттям Україною незалежності надання юридичної допомоги стає гарантованим із боку держави. Так, ст. 59 Конституції України закріпила право кожного на правову допомогу [16]. Також відповідно до ст. 1 Закону України «Про адвокатуру» від 19 грудня 1992 р. адвокатура України була покликана сприяти захисту прав, свобод і представляти законні інтереси громадян України, іноземних громадян, осіб без громадянства, юридичних осіб, надавати їм іншу юридичну допомогу [17]. Згодом із прийняттям нового Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 р. [18] значно посилилася роль адвокатів, що стало суттєвим кроком на шляху до розвитку цього інституту, а отже, і створення демократичної, соціальної, правової держави.

Варто зауважити, що новий Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 р., на відміну від попереднього Закону України «Про адвокатуру» від 19 грудня 1992 р., має суттєві кардинальні зрушення, що позитивно вплинули на розвиток сучасного інституту адвокатури в Україні. Так, запроваджені новим законом зміни встановили додаткові вимоги до адвокатів і запровадили додаткові гарантії їхніх прав. Врахувавши історичний досвід, пропозиції щодо вдосконалення законодавства та тенденції розвитку суспільства, новий закон фактично змінив систему адвокатури, існування якої обумовлено необхідністю захисту прав та націлено на здійснення захисту прав і втілення принципів верховенства права й будівництва правової держави.

Найбільш позитивним нововведенням закону стало створення в Україні Національної асоціації адвокатів України та системи органів адвокатського самоврядування. Досвід попередніх етапів розвитку адвокатури обумовив необхідність внесення таких новел у чинний закон. Адже за радянських часів існувало адвокатське самоврядування, яке не мало централізованого республіканського статусу, що негативно впливало на діяльність і дієвість такого інституту. У свою чергу Законом України «Про адвокатуру» від 19 грудня 1992 р. було задекларовано, що адвокатура є добровільним професійним громадським об'єднанням, однак фактично це об'єднання складалось із кваліфікаційно-дисциплінарних комісій в областях та Вищої кваліфікаційної комісії адвокатури. Проте оскільки формування таких комісій здійснювалося не тільки за участі адвокатів (членами кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури також були представники судової влади, органів місцевого самоврядування й місцевих управлінь юстиції), то вказану структуру навряд чи можна було назвати адвокатським самоврядуванням, хоча зазначені органи виконували чимало дій, спрямованих на забезпечення реалізації адвокатами своїх функцій і повноважень.

Лише згодом Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 р. в Україні була запроваджена єдина всеукраїнська система органів адвокатського самоврядування з її ієрархією й певною централізацією. Крім того, позитивним, на нашу думку, є запровадження одночасно двох систем адвокатського самоврядування, а саме системи рад адвокатів і системи кваліфікаційно-дисциплінарних комісій.

Наступною важливою для адвокатури України новелою закону є запровадження такої умови для набуття статусу адвоката, як проходження стажування протягом півроку. Тобто якщо раніше для особи, яка бажала стати адвокатом, достатньо було таких умов, як наявність вищої юридичної освіти, два роки стажу за спеціальністю та складення іспитів, то натеper для отримання свідоцтва

необхідним є проходження стажування в адвоката. Таке нововведення сприятиме забезпеченню більш високого професійного рівня адвокатів у нашій країні та подальшому розвитку адвокатури прогресивним шляхом.

Не менш важливим кроком у розвитку цього інституту стало посилення ролі адвокатів у кримінальному процесі. Такі нововведення були запроваджені в новому Кримінальному процесуальному кодексі України від 13 квітня 2012 р., яким, на відміну від Кримінально-процесуального кодексу України від 28 грудня 1960 р. (далі – КПК України від 28 грудня 1960 р.), було надано більше гарантій і можливостей для діяльності адвокатів [19].

Згідно із ч.2 ст.20 Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 р. слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд зобов'язані роз'яснити підозрюваному, обвинуваченому його права й забезпечити право на кваліфіковану правову допомогу з боку обраного ним або призначеного захисника. Згідно зі ст.45 Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 р. захисником є адвокат, який здійснює захист підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, а також особи, стосовно якої передбачається розгляд питання про видачу іноземній державі (екстрадицію). Безумовно, таке нововведення є позитивним на шляху побудови системи насправді якісної правової допомоги, оскільки в старій редакції КПК України від 28 грудня 1960 р. процесуальною нормою було визначено, що захисником можуть бути не лише адвокати, а й інші фахівці в галузі права, які згідно із законом мають право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи.

Здійснюючи захист у кримінальному провадженні, адвокат має право вчиняти будь-які дії, не заборонені законом, правилами адвокатської етики й договором про надання правової допомоги, необхідні для належного виконання договору про надання правової допомоги. У ч.7 ст.46 Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 р. визначено, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їхні службові особи зобов'язані виконувати законні вимоги захисника. Варто зауважити, що такі додаткові гарантії діяльності захисника не були закріплені в КПК України від 28 грудня 1961 р.

Врахувавши більшість недоліків законодавства, присвяченого інституту захисту, за попередні періоди, новий закон відводить адвокатури ключове місце, маючи на меті відновити престиж цієї професії, її історичні традиції, піднести роль у суспільстві як одного з гарантів забезпечення конституційних прав і свобод громадян.

Таким чином, інститут адвокатури пройшов складний і тривалий шлях становлення та розвитку, однак про досконалість існуючої системи інституту адвокатури говорити ще зарано, деякі проблемні моменти потребують свого вирішення й законодавчого врегулювання. Формування в Україні правової держави та громадянського суспільства безпосередньо пов'язано з проблемою створення належного механізму забезпечення прав і свобод людини та громадянина. Адвокатура в цьому аспекті виступає гарантом у забезпеченні таких прав, тому потребує реформування з метою створення сильного й дієвого інституту правового захисту в кримінальному процесі.

Для подальшого розвитку та вдосконалення системи адвокатури необхідно зважати на прогалини та недоліки у функціонуванні й законодавчому регламентуванні цих питань на різних історичних етапах розвитку діяльності захисників прав і свобод людини та громадянина. Усебічний аналіз історичних аспектів становлення адвокатури в кримінальному процесі є дуже важливим для розроблення дієвої стратегії щодо подальшого вдосконалення законодавства в зазначеній сфері.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гвозд'ї В.А. Адвокатура України : історія і сучасність, досвід і перспективи / В.А. Гвозд'ї // Адвокатура України : історія та сучасність : матер. Всеукр. кругл. столу. – К. ; Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка. – 2013. – С. 5-9.
2. Шаталюк С.Д. Історичний аспект розвитку та становлення системи безоплатної правової допомоги / С.Д. Шаталюк // Митна справа. – 2010. – № 2 (68). – С. 90-96.
3. Матеріал из Википедии – свободной энциклопедии – определение понятия Патронат (Древний Рим) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ru.wikipedia.org/wiki/Патронат>

4. Богма А.В. Историчний аспект становлення та розвитку безкоштовної юридичної допомоги в Україні / А.В. Богма, О.М. Лисенко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2014. – Вип. 25. – С. 14-19.
5. Обзор истории русского права / под ред. проф. М.Ф. Владимирского-Буданова. – Изд. шестое. С.-Петербург, Киев : Издание книгопродавца Н.Я. Оглоблина, 1909. – 700 с.
6. Адвокатура України : навч. посіб. / В.К. Шкарупа, О.В. Філонов, А.М. Титов, Ю.Я. Кінаш ; за ред. В.К. Шкарупи. – 2-ге вид., випр. – К. : Знання, 2008. – 398 с.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України від 14 квітня 2012 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9-10. – Ст. 88.
8. Фельцан І.Ю. Историчний досвід функціонування інституту адвокатури за Судовими статутами 1864 р. та сучасна реформа адвокатури в Україні / І.Ю. Фельцан // Адвокатура України : історія та сучасність : матер. Всеукр. кругл. столу. – Київ ; Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка. – 2013. – С. 50-53.
9. Воронов А.А. Роль адвокатуры в реализации конституционного права на квалифицированную юридическую помощь : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.11 / Воронов Александр Алексеевич. – М., 2008. – 488 с.
10. Бронякина Е.В. Воспитательное взаимодействие адвоката с виктимной личностью в процессе оказания юридической помощи : дис. ... канд. педаг. наук : 13.00.01 / Бронякина Елена Владимировна. – Воронеж, 2004. – 174 с.
11. Положення про адвокатуру Української РСР за станом на 02.10.1992 р. // Собрание узаконений и распоряжений Рабоче-крестьянского правительства Украины. – Х., 1922. – № 43. – С. 630.
12. Баев А.М. Защитник и представитель как субъекты уголовного судопроизводства : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Баев Андрей Маркович. – Ростов-на-Дону, 2009. – 225 с.
13. Калюжная В.А. Процессуальные и тактические проблемы участия защитника в следственных действиях : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Калюжная Виктория Александровна. – Краснодар, 1998. – 156 с.
14. Актуальні питання кримінального процесу України : навч. посіб. / [Є.М. Блажівський, І.М. Козьяков, О.М. Толочко, С.С. Мірошніченко, Г.П. Власова та ін.] ; за заг. ред. Є.М. Блажівського. – К. : Національна академія прокуратури України ; Центр учбової літератури, 2013. – 304 с.
15. Смоленский М.Б. Адвокатская деятельность и адвокатура Российской Федерации : учебник / М.Б. Смоленский. – 3-е изд., испр. и доп. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2004. – 256 с.
16. Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141 ; Офіційний вісник України. – 2010. – №72/1 Спеціальний випуск. – С. 15. – Ст. 2598.
17. Про адвокатуру : Закон України від 19 грудня 1992 року // Офіційний вісник України. – 1993. – № 9. – Ст. 62.
18. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 липня 2012 року // Офіційний вісник України. – 2012. – № 62.
19. Кримінально-процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1961. – № 2. – Ст. 15.

REFERENCES

1. Gvozdiy, V.A. (2013), “ The bar of Ukraine : history and modernity, experience and perspectives”, *Advokatura Ukrainy : istoriya ta suchasnist : mater. vseukr. kruhl. stolu* [The bar of Ukraine : past and present : materials of All-Ukrainian round table], TNPU Im. V. Gnatyuka, Kiyiv ; Ternopil, 2013, pp. 5-9.
2. Shatalyuk, S.D. (2010), “The historical aspect of development and establishment of free legal aid system”, *Mytna sprava*, no. 2 (68), pp. 90-96.
3. “Derived from Wikipedia, the free encyclopaedia – determination of the concept Patronage (Ancient Rome)”, available at : [https://ru.wikipedia.org/wiki/Патронат_\(Древний_Рим\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Патронат_(Древний_Рим))

4. Bogma, A.V. and Lisenko, O.M. (2014), "The historical aspect of the formation and development of free legal aid in Ukraine", *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universitetu*, iss. 25, pp. 14-19.
5. Vladimyrskiy-Budanov, M.F. (1909), *Obzor istorii russkoho prava* [Overview of the history of Russian law], Izdanie knihoprodavtsa N.Ya. Ogloblina, Saint Petersburg, Kyiv.
6. Shkarupa, V.K., Filonov, O.V., Titov, A.M. and Kinash, Yu.Ya. (2008), *Advokatura Ukrayini : navch. posib.* [The bar of Ukraine : teaching aid], Znannya, Kyiv, Ukraine.
7. "Criminal Procedure Code of Ukraine of April 14, 2012", *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*, 2013, no. 9-10, art. 88.
8. Feltsan, I. Yu. (2013), "Historical experience of functioning of the bar according to Legal Statutes of 1864 and the current reform of the bar in Ukraine", *Advokatura Ukrayiny : istoriya ta suchasnist : mater. vseukr. kruhl. stolu* [The bar of Ukraine : past and present : materials of All-Ukrainian round table], TNPU Im. V. Gnatyuka, Kiyiv ; Ternopil, 2013, pp. 50-53.
9. Voronov, A.A. (2008), "The role of the the Bar in the implementation of the constitutional right to qualified legal assistance", Thesis abstract for Cand. Sc. (Jurisprudence), 12.00.11, Moscow, Russia.
10. Bronyakina, E.V. (2004), "Educational cooperation of the lawyer with victimized person in the course of providing legal aid", (Pedagogics), 13.00.01, Voronezh, Russia.
11. "Regulation of the Bar of the Ukrainian SSR as of 02.10.1992", *Sobranie uzakonenyi i rasporyazheniy raboche-krestyanskogo pravitelstva Ukrainy*, 1922, no. 43, pp. 630.
12. Baev, A.M. (2009), "Defence counsel and representative as subjects of criminal proceedings", Thesis abstract for Cand. Sc. (Jurisprudence), 12.00.09, Rostov-on-Don, Russia.
13. Kalyuzhnaya, V.A. (1998), "Procedural and tactical problems of the participation of defense counsel in the investigation", Thesis abstract for Cand. Sc. (Jurisprudence), 12.00.09, Krasnodar, Russia.
14. Blazhivskiy, E.M., Kozyakov, I.M., Tolochko, O.M., Miroshnichenko, S.S., Vlasova, G.P. et al. (2013), *Aktualni pytannya kriminalnoho protsesu Ukrayiny : navch. posib.* [Current issues of criminal procedure of Ukraine : teaching aid], Tsentр uchbovoyi literatury, Kyiv, Ukraine.
15. Smolenskiy, M.B. (2004), *Advokatskaya deyatelnost i advokatura Rossiyskoy Federatsii : uchebnik /* [Legal practice and the bar of the Russian Federation : textbook], Feniks, Rostov-on-Don, Russia.
16. "Constitution of Ukraine of June 28, 1996 (with amendments and supplements)", *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*, 1996, no. 30, art. 141 ; *Ofitsiynyi visnyk Ukrayiny*, 2010, no. 72/1 ; *Spetsialnyi vypusk*, art. 2598.
17. "On the Bar : Law of Ukraine of December 19, 1992", *Ofitsiynyi visnyk Ukrayiny*, 1993, no. 9, art. 62.
18. "On the Bar and Legal Practice : Law of Ukraine of July 5, 2012", *Ofitsiynyi visnyk Ukrayiny*, 2012, no. 62.
19. "Criminal Procedure Code of Ukraine", *Vidomosti Verkhovnoyi Rady URSR*, 1961, no. 2, art. 15.

УДК 343.985.1

КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ ВИСУНЕННЯ ТА ПЕРЕВІРКИ ВЕРСІЙ

Стеценко Ю.В., к.ю.н., адвокат

Приватна адвокатська практика, м. Київ, Україна
info@advokat-stetsenko.com

Розглянуто кримінально-процесуальні аспекти висунення й перевірки версій під час розслідування злочинів. Вказано на недоліки розуміння слідчої версії як способу встановлення об'єктивної істини. Досліджено можливості висунення версій учасниками кримінального провадження, а також дієвість механізму контролю за перевіркою слідчим цих версій.